

PARION BRONZ AMPHORASI

Ali Yalçın TAVUKÇU

Zerrin AYDIN TAVUKÇU

Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü 25240- ERZURUM

Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü 25240-ERZURUM

Özet

Bu çalışmaya konu olan Bronz Amphora, 2005 yılında, Parion Antik Kenti'nin Güney Nekropolü'nde, E 4c açmasında bulunan taş sandık mezardan ikincisinde (TSM 2) bulunmuştur. Mezdaki iskeletin dizleri hizasında, bir yanı üzerine yatmış durumda bulunan amphoranın kapaklarından biri, kulpları, kulpun hemen altına denk gelen Eros kabartmaları ve kaidesi kopmuş, mezar tabanına gelen yan yüzü çürümüştür.

Mezara urne olarak konulduğu anlaşılan 34 cm yüksekliğindeki amphora, kalıba döküm ve repousse teknikleri ile yapılmıştır. Üzerindeki ana sahnede Dionysos'la ilgili Bakkhik bir törende danseden üç Satyr ve üç Bakkha'dan oluşan altı figür görülmektedir. Kulplarda ise, Eros figürleri ayrıntılı işçilikleriyle dikkat çeker.

Karşılaştırma yapılan örnekler ışığında, MÖ 4. yüzyıl sonlarına tarihlenen Parion Bronz Amphorası için önerilen bu tarihi TSM 2'den çıkan diğer buluntular da destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Parion, Amphora, Bronz, Dionysos, Bakkha.

THE BRONZE AMPHORA OF PARION

Abstract

In 2005, Bronze Amphora subject for this study was found in the second of cist graves in E 4c process in the Southern Necropolis of the Parion Ancient City. Skeleton in the grave at the level of the knees, one of the amphora lids which was lying on its side, its handles, Eros captured from the base of the reliefs under the handles at the side, the base of the tomb were all decayed.

34 cm high Amphora which was understood that it was placed as urne in the grave was made with die casting and repousse technique. Six figures consist of three Bacchae and three Satyr which were dancing Dionysos on the main stage at a ceremony have been seen. Eros figures remark their detailed labors in handles.

In the light of the comparison samples, the other findings from TSM 2 seem to support from the late 4th century BC, which was proposed for date of the Bronze Amphora of Parion.

Key Words: Parion, Amphora, Bronze, Dionysos, Bacchae.

*Ne mutlu bahtı açık olana
Ne mutlu tanrıların sırlarına erene!
Hayatını temizleyip günahlardan
Ruhunu Bakkhos'a verene
Yıkayıp bütün kirlerini dağlarda
Tanrının delisi olana!
Ne mutlu, yoluyla kutlayana
Kybele anamızın cümbüşlerini;
Ne mutlu, thrysos'u sallayarak
Başına sarmaşıklar çelengi takarak
Dionysos'un yolundan gidene!
Euripides, Bacchae, 80.*

Bugün Parion, Çanakkale Boğazı'nın Marmara Denizi girişinde, Anadolu kıyısında yer almaktadır (Başaran, 1998: 349). Kentin, MÖ 8. yüzyılın sonlarına doğru İonya'dan gelen Miletoslular, Erythrailliler (Pausanias IX, 27, 1.) veya Paros Adası'ndan gelen göçmenlerce kolonize edildiği bilinmektedir (Başaran, 2001: 61.; Ayrım, 2004: 991). Kentin adını Paroslulardan (Sevin, 2001: 61) ya da Troia'lı Paris'ten aldığı söylenir (Umar, 1983: 35.; Başaran, 1998: 350). Bu adın Erythrai'li göçmen İason'un oğlu Parion'dan kaynaklandığı yönünde de görüşler vardır (Bonacasa, 1976: 676).

Strabon Parion'un, antik çağda Pitya, Linus, Pityus, Adresteia, Paisos Priapos ve Lampsakos kentleri ile komşu olduğunu bildirir (Strabon, XII, 558).

Herodotos, MÖ 6. yüzyılın sonlarında kent Pers hakimiyetinde olduğunu ifade etmektedir (*Herodotos*, IV, 240.; Umar, 1938: 35.; Sevin, 2001: 61). Parion, 5. yüzyılda Atika-Delos Deniz Birliği'ne katılmış ve Peleponnessos Savaşları'nda Atinalılardan yana savaşmıştır (Sevin, 2001: 61). Xenophon'a göre, MÖ 411 yılında Alkibiades komutasındaki Atina Donanması, 80 gemiden fazla kapasitesi olduğu söylenen (Sevin, 2001: 61). Parion Limanında toplanarak Perslere karşı sefere çıkmıştır (*Xenophon*, VI, 2, 7).

Hellenistik Dönemin başında bir süre bağımsızlığını kazanan kent, MÖ 302 yılında Lysimachos'un, 241'den sonra da Pergamon Krallığı'nın eline geçmiştir (Akşit, 1971, 59.; Başaran, 1998: 350). 188 yılındaki Apameia Barışı'ndan sonra tekrar bağımsızlığını kazanarak, Pergamon Krallığı ile iyi ilişkiler sürdürmüştür (Sevin, 2001: 61). Parion 133'te Roma'nın eline geçmiş ve İmparator Augustus, kente "Colonia Pariana İulia Augusta" unvanı vererek, Roma kolonisi statüsüne yükseltmiştir (Magie, 1950: 869.; Umar, 1983: 37.; Başaran, 1998: 350.; Başaran, 2001: 19.; Sevin, 2001: 61). Bizans Dönemi'nde büyük bir kilisenin yapıldığı bilinen kent, Hellepontos yöresi Piskoposluk merkezleri arasında sayılmıştır (Ramsay, 1960: 161.; Başaran, 1998: 350.; Sevin, 20001: 61).

Parion'da, 1997 (Başaran, 1998: 349-364) yılında, bizim de üyesi olduğumuz bir ekip yüzey araştırmalarına başlamıştır. 1999 (Başaran-Tavukçu, 2000: 225-236) ve 2002 (Başaran, Tavukçu, Keleş, Küçükefe ve Aydın Tavukçu, 2003: 185-192). yıllarında da tekrarlanan araştırmalarda Aquadukt, Sur Duvarları, Limanlar, Tiyatro, Akropol, Nekropol, Propylon, Sunak, Tapınak, çok sayıda mimari anıt, heykeltıraşlık eseri, seramik, yazıt ve sikkeler tespit edilmiştir (Tavukçu, 2010: 143).

Ardından Bakanlar Kurulu kararıyla verilen kazı izni uyarınca, Başaran başkanlığındaki ekibimiz tarafından gerçekleştirilen 2005 yılı kazıları, Su Kemer ve Güney Nekropolü olmak üzere antik kentin iki ayrı bölgesinde yürütülmüştür (Başaran-Tavukçu, 2006, 609-628). Nekropoldeki çalışmalar, 2004 yılında Çanakkale Arkeoloji Müzesi'nin 'Kurtarma Kazısı' gerçekleştirdiği alanda sürdürülmüştür.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan Bronz Amphora¹ (Çizim 1-2), ilk sezon kazılarında, Güney Nekropolü'nde, E 4c açmasında, biri kuzey-güney, diğerleri doğu-batı yönünde yerleştirilmiş dört adet taş sandık mezardan ikincisinde (TSM 2) bulunmuştur (Resim 1-2).

Kemer Köyü'nün yaklaşık 30 km güneyinde yer alan ve bugün hala faal durumda olan taş ocakları ile dikkati çeken Danişment Köyü'nden getirilmiş olabilecek levha taşlarla oluşturulmuş mezarlar açılma sırasına göre numaralandırılmıştır. -240 cm kodunda ele geçen TSM 2 diğer mezarların aksine kuzey-güney yönünde yerleştirilmiştir. Yön seçiminin neye göre yapıldığını belirleyebilmek zordur. 12x230x83 cm ölçülerinde yerel kum taşından yapılmış başucu ve ayakucuna birer taş levha yerleştirilerek oluşturulmuş sandukanın üzeri kırma çatı şeklinde üç parça taşla örtülmüştür. Mezar açıldığında kuzey-güney yönünde yerleştirilen iskeletin dizleri hizasında, bir yanı üzerine yatmış durumda bulunan amphoranın kapaklarından biri, kulpları, kulbun hemen altına denk gelen Eros kabartmaları ve kaidesi kopmuş, mezar tabanına gelen yan yüzünün zaman içerisinde aşırı nemden dolayı erimiş olduğu görülmüştür (Resim 3-4).

2010 yılında restore edilen (Başaran-Koçak-Ergürer-Kasapoğlu, 2011: 55 vd.) amphoranın (Resim 16) içerisinden Parion ölü gömme geleneklerine ışık tutacak şekilde, üç adet altın çelenk ortaya çıkarılmıştır (Başaran-Tavukçu, 2006: 614, 626, Res. 6.; Aydın Tavukçu, 2007: 23-24, Lev. 13, Res. 27, Kat. No. 2; Lev. 14, Res. 28, Kat. No. 3; Lev. 14, Res. 29, Kat. No. 4.; Aydın Tavukçu, 2007: 385, 396-397, Res. 2-4). Bu çelenkler amphoranın içerisindeki kemiklerin üzerinde ele geçmiştir. Bir kremasyona işaret eden bu kemiklerin yakma işleminden sonra kırılarak kabın içerisine doldurulduğu anlaşılmaktadır. Taş sandık mezarların hemen yanındaki yanık izleri ve kül kalıntıları, kremasyon işleminin bu alanda gerçekleştirildiğinin kanıtı sayılabilir (Resim 2). Bu nedenle, mezara urne olarak konulduğunu düşündüğümüz amphoranın içerisinde bir adet Gorgo başı kabartmalı "impression sikke" bulunmuştur (Başaran-Tavukçu, 2006: 614, Res. 6.;

¹ Parion'dan çıkarılan Bronz Amphora konusunda, tanıtım amaçlı ilk bilgilerin yer aldığı ve restorasyon sonuçlarının duyurulduğu yayımlar yapılmış olmasına karşın, arkeolojik yönlerini öne çıkaran karşılaştırmaların yapıldığı stilistik bir incelemeye tabi tutulmamıştır.

Aydın Tavukçu, 2007: 28, Lev. 18, Res. 39, Kat. No. 12.; Aydın Tavukçu, 2007: 388, Res. 14). Ayrıca mezar içerisinde bulunan iskeletin ağzında da Apollon başı kabartmalı bir başka “impression sikke” ele geçmiştir (Başaran-Tavukçu, 2006: 614, Res. 6.; Aydın Tavukçu, 2007: s. 28, Lev. 18, Res. 37, Kat. No. 10.; Aydın Tavukçu, 2007: 388, Res. 12). Mezar içerisindeki hediyeler saydığımız bu eserlerle sınırlı kalmamakta, iskeletin ayakucunda, deri torba içinde kurşundan yapılmış küçük bir amphoriskos (Başaran-Tavukçu, 2006: 614; Aydın Tavukçu, 2007: 37, Lev. 25, Res. 59, Kat. No. 24). ile parçalanmış demir bir strigilis de bulunmaktadır. TSM 2 içerisinde bulunan iskeletin kimliği konusunda kesin bir bilgi yoktur. Fakat içerisine bırakılan ölü hediyelerinin kalitesi ve zenginliği yönetici sınıftan zengin bir aileye mensup erkek mezarı olduğunu düşündürmektedir.

34 cm yüksekliğinde olan Parion Bronz Amphorası², XRF (X- Ray Fluorescence) analizlerine göre kalay oranı düşük bronzdan yapılmıştır (Başaran-Koçak-Ergürer-Kasapoğlu, 2011: 56). Bulunuş durumu göz önüne alındığında, kapakları, kulpları ve kulpların gövdeyle birleştiği kısımda yer alan Eros kabartmaları ile kaide ayrı yapılmış ve sonradan vazo gövdesine tutturulmuş olmalıdır. Çünkü bu saydığımız parçalar vazodan tamamen ayrılmış durumda bulunmuştur (Resim 3). Esas gövdeyi oluşturan kabın hazne kısmı ise kalıba dökülerek yapılmıştır (Raven-Hart, 1958: 87-91).

Üzerindeki figürler kalıba işlenmiş buradan gövdeye aktarılmıştır. Ancak figürlerin ayrıntısını işlemek için döküm işleminden sonra kabın dışından çalışılarak küçük müdahalelerde bulunulduğu düşünülebilir³.

Amphoranın döküm tekniğiyle yapılmış, perçin şeklinde eklenen 16 dilimli bir çiçek rozetin üzerinde bulunan halka zincir tutamaklı bombeli dış kapağı vardır (Resim 13). Kulplar üzerindeki çıkıntı ve zincir Mertens tarafından incelenen boyunlu amphora ile benzer yapıda olmalı ve kulpları üstten birleştiren bir başka taşıma kulpu da içermelidir (Mertens, 1985: 33). İçinde ise bir başka kapak daha bulunmaktadır (Resim 14). Vazonun dışa

² Parion Bronz Amphorasının, Kazı Envanter Numarası: Pari'05-252; Müze Envanter Numarası: 10803; Buluntu Yeri: Nekropol E 4 c Açması TSM 2 ve Yüksekliği 34 cm'dir.

³ Bu tür tekniğe Repousse adı verilir. Madeni eserler üzerinde görülen kabartmalar metal araç ve gereçler yardımıyla işlenir. Richter, 1941: 377, Fig. 21.; Hill, 1943, Fig. 1; 7-9.; Richter, 1944, Fig. 6-10.

meyilli dudak kenarında nokta dizileri, yumurta ve ok ucu dizisi yer almaktadır. İçe kavisli olan boynun hemen altında profilli bir geçiş vardır, dil motifleriyle süslü omuz profilleri hafif yumuşatılmıştır.

Kaideye doğru inildikçe daralan bir gövdeye sahip amphora üzerindeki ana sahnede Dionysos'la ilgili Bakkhik bir törende (Bieber, 1961: 32, Fig. 114.; Erhat, 1984: 99 vd.; Karaosmanoğlu, 2005: 102 vd.) kendinden geçerek adeta parmak uçlarında uçarcasına danseden üç Satyr ve üç Bakkhadan oluşan altı figür görülmektedir. (Resim 5-6). Kulplar altındaki Eros apliklerinin böldüğü sahnede, vazonun bir yüzünde töreni yöneten Bakkha⁴ olduğunu düşündüğümüz başını öne doğru eğmiş figür, elinde bir tür ritim çalgısı olan tympanon (Tekçam, 2007: 237) tutmaktadır (Çizim 1-d, Resim 7). Vazonun kulbuna tutturulmuş Eros kabartmasının hemen yanında bulunan bu figürde ayaklarının duruş yönü cepheye bakmasına karşın vücudunun üstü profilden, sola dönük kısa saçlı baş ise aşağıya eğik gösterilmiştir. Figürün yüzü ile saçlarını ayıran sarmaşık dallarından oluşmuş çelenk ise bir kabartı şeklinde verilmiştir. Gövdenin üstü hizasında alt kenarından tuttuğu tymphanon ile ritim tutmaktadır (Bieber, 1961, 9, Fig. 25 a-b, 32, Fig. 114). Mainas halindeki Bakkhanın çılgınca dans etmesinden dolayı üzerindeki giysinin savrulduğu sol kol ve sağ bacağının açıkta kaldığı, giysi kıvrımlarının ise uçuşarak dalgalandığı görülmektedir. Bu figürün hemen karşısında yönü kendisine dönük genç bir Satyr dans etmektedir. Üzerindeki dalgalı kıvrımları uçuşan nebris (Bieber, 1961: 8, Fig. 22-24, 9, Fig. 25 a-b.; Tekçam, 2007: 150) arkadan dolanıp kollarının omuz dirsek arasına sarılmıştır. Vücudunun önü ise tamamen çıplaktır. Mainas halinde

⁴ “Tanrı Dionysos - Bakkhos’un dinsel törenlerini kutlayan kadınlar alayı. Tıpkı tanrının kendisi gibi çıplak bedenlerini nebris denilen benekli ceylan postlarıyla örter, başlarına sarmaşık çelenkleri sarar ve ellerinde thyrsos, ucunda bir çam kozalağı bulunan sarmaşık ve asma yaprakları sarılı uzun değnekleri ve Prometheus’un insanlara ateşi taşıdığı nartheks kamışıyla tanrının peşinden koşarlar, geceleri dağda, bayırda, ormanlarda kendilerinden geçerek tanrıya karışırlar. O sırada doğa ile birlik olan Bakkha’lar üstün bir güçle önlerine gelen vahşi hayvanları parçalarlar. Dionysos dinini benimsemiş bu kadınlara olgun ermişlik anlarında Thyas (thyo, vecit halinde olmak), çılgınca kendilerinden geçtikleri zaman da Mainas (mainomai, çıldırmak, taşkın bir coşkuya kapılmak) denir”. Bkz. Erhat, 1984: 77. Bunlara Mainadlar da denir. P. Grimal, 1997: 464.; Tekçam, 2007: 29.

çalgınca dans eden Satyr'in sağ ayakucu yere değerken, sol bacak dizden bükülerek arkasına alınmıştır. Sağ elinin bulunduğu kısım tamamen tahrip olduğundan elinde bir şey tutup tutmadığını söyleyemeyiz. Ancak aşağıya doğru yana açtığı sol elinde yanan ucu aşağıda duran Prometheus'un insanlara ateşi taşıdığı narteks kamışıyla koşar bir şekilde gösterilmiştir (Çizim 1-d, Resim 7). Kısa saçlı başını kendinden geçmiş halde yukarıya doğru kaldırmıştır.

Vazonun üçüncü figürün bulunduğu alan mezar içerisinde zemine denk geldiğinden zamanla burada oluşan nem ve biriken su yüzünden çürümüştür. Sadece birkaç parçası korunabilen bu kısımda da bir kadın (Bakkha) figürünün yer aldığı, sol adımını öne attığı ve giysisinin uçtuğu anlaşılmaktadır (Çizim 1-a, Resim 11).

Vazonun kulbunun böldüğü sahnenin diğer kesimindeki ilk figür bir Satyr'dir (Çizim 1-b, Resim 8). Sağ adımı önde, sol bacağı dizden bükülerek geriye atılmış ve yukarı kaldırılmıştır. Sağ kolu dirseğinden bükülerek karnı üzerine getirilmiş, sol kolu havaya kaldırılmış ve dirsekten bükülerek başı üzerine getirilmiştir. Satyr'in, başı ve ön ayakları aşağıda olacak şekilde, sol eliyle arka ayaklarından tuttuğu nebris açıkça görülmektedir (Resim 8). Başı sağ omzu üzerine yatmış olan figürün üzerindeki nebris tamamen sıyrılmış vücudu çıplak gösterilmiştir.

Sahnenin ortasında yer alan Bakkha'nın diz, göğüs arası ve sağ kolu korunmuştur (Çizim 1-c, Resim 9). Sol ayakucuyla yere basan figürün sağ ayağı görünmemektedir. Yanlara açtığı ellerinden soldaki thyrsos⁵, sağdaki ise meşale tutmaktadır. Kısa kıvrıkcık saçlı başı tam cepheden gösterilmiştir. Koltuk altından geçen bir kuşak gibi vücudun üst kısmına sıkıca sarılan giysisinin uçuşan etek kıvrımları dalgalı bir şekilde savrulmaktadır.

Sahnenin en sonunda yer alan Satyr ise mainas halinde kendinden geçmiş, sağ adımı önde sol geridedir (Çizim 1-c, Resim 10). Dirsekten bükülmüş sağ kolunu karnı hizasında tutmaktadır. Omuz başı ve bileğinden sağ el ve sol kol dirsekten itibaren eksiktir. Üzerindeki nebris sol omzu ile dirseği arasına dolanmış, vücudun diğer kısımlarını açıkta bırakarak figürün

⁵ Ucunda bir çam kozalağı bulunan sarmaşık ve asma yaprakları sarılı Dionysosun kutsal asası. Bieber, 1961: 8, Fig. 21-24, 9, Fig. 25 a-b.; Tekçam, 2007: 225.

arkasındaki alanda son bulmuştur. Başını yukarıya doğru kaldırmış Satyr'ın iri dalgalı kıvrıkcık saçları savrulmaktadır.

Figürlerin doğal ortamda betimlendiğini, vazunun altında bulunan, tepe izlenimi veren dalgalı-çizgiden oluşmuş engebeli zeminden anlamak mümkündür. Sarhoşluktan ve Tanrıya ulaşmanın verdiği hazla kendini bilmez bir şekilde dans eden figürlerin giysilerinde uçuşan kıvrımlar vazunun kaideye yakın kısmını dolduracak şekilde yüzeyi kaplamıştır. Hellenistik Dönem heykeltıraşlık eserlerinin giysilerine baktığımızda (Smith, 1991: Res. 140-141), belli bir hareketten dolayı, giysilerin uçuşurcasına gösterildiğini ve kumaşın bacak üzerine yapıştırılarak ıslak bir yapıda verildiğini görürüz. Parion amphorası üzerinde de aynı yapı görülmektedir.

Dudak omuz arası ters “S” kulplu amphoranın yüzeyinde kabartma figürlerden başka, dekoratif amaçlı oldukça yüzeysel sarmallar ve kıvrık dallar da (Ranke) göze çarpmaktadır. Döküm tekniğiyle yapılmış ve aplik olarak yerleştirilmiş iki bölümden oluşan kulpların üzeri oldukça süslüdür. Her iki kulpta, iki adet uzun dil motiflerinin altında bir sıra nokta dizisi ve Lesbos kymationu ile onun altında repousse tekniğiyle yapılmış ayrıntılı işçiliğe sahip Eros figürleri dikkati çekmektedir⁶. Delikanlı tipte gösterilen Erosların vücut işlenişleri, el-kol, baş ve bacak hareketleri birbirinin aynıdır. Bezemeli bir zemin üzerine yerleştirilen figürlerin başı sola dönük verilirken, her ikisi de “S” duruşlarıyla yürür şekilde sağ ayak geride, sol ayak önde gösterilmiştir. Birinin yüzü tamamen, diğerinin ise alınının sağ ve sol köşeleri kısmen yıpranmış ve dökülmüştür.

Erosların arkasındaki yarı açık kanatları tutan çapraz bağlar, omuzlarından gelip göğüste birleştikten sonra koltuk altlarından arkaya dolanmaktadır. Bu çapraz bantlar yanında figürlerin bileklikleri ve halhalleri da gümüşten yapılmıştır. Genel duruş şekli dışında birbirlerinden küçük farklarla ayrılan Eroslardan biri, dirsekten hafif bükülerek yukarı kaldırılmış sağ elinde mersin dalından bir çelenk tutarken; sola doğru açılmış ve dirseğinden bükülerek kaldırılmış sol elinde iri bir deniz kabuğu taşımaktadır

⁶ Antik kaynaklarda adı geçen ve ünlü heykeltıraş Praxiteles'e ait Parion'a özgü bir Eros heykelinin olduğu bilinmektedir. Pausanias, IX, 27.; Plinius, XXXVI, 22.; Roberts, 1966.: 55.; Frisch, 1983, 76, 86.

(Çizim 2-a, Resim 14). Diğer kulptaki Erosun ise, sağ elinde yonca ağzılı oinochoe, sol elinde koç başlı rython görülmektedir (Çizim 2-b, Resim 15). Erosların kazıma çizgilerle oldukça itinalı bir şekilde işlenen kanatlarının etrafını kıvrık dallar ve sarmallar çevirmektedir.

Döküm olan kaide, Lesbos kymationu ile süslenmiş ve üçgen ayrıntılarda gümüş kullanılmıştır (Resim 12).

Amphoranın yapım yeri düşünüldüğünde ilk akla gelen soru ithal olup olmadığıdır. Eğer ithal edildiyse, bu konuda öne çıkan merkez, bronz vazo imalatının çokluğu sebebiyle Atina olmalıdır. Ancak bunu destekleyecek verilerden şimdilik yoksunuz. Öte yandan Parion bronz Eros'u (Pausanias, IX, 27.; Plinius, XXXVI, 22.; Roberts, 1966: 55.; Frisch, 1983: 76, 86) ve mezarlarda ele geçen çok sayıdaki bronz eserlerin (Aydın Tavukçu, 2007: 32 vd.) düşündürdüğü bir başka ihtimal de Parion'da bir atölyenin olabileceği ve bu vazunun da yerli üretim olabileceğidir.

Parion bronz amphorasıyla omuzda yer alan dil motifleri ve figürlerdeki giysi kıvrımları açısından büyük bir benzerlik içerisinde olan Salonica B mezarında ele geçen bronz bir krater (Vanderpool, 1962, 390, Res. Lev. 107. 2), onun çağdaşı olan Salonica A mezarında ele geçen en erken Grek papirusu sayesinde, MÖ 4. yy'ın 2. yarısına tarihlenmiştir. Bu kraterin üzerinde Dionysos ve Ariadne kabartma olarak işlenmiştir. Tarih olarak bizim örneğimizle yakın olduğunu düşündüren Salonica B örneği konu açısından da Dionysos ile ilişkisinden dolayı benzerlik göstermektedir.

Aynı konunun işlendiği ve MÖ 4. yy'ın 2. yarısına verilen bir başka hydriada (Richter, 1946: Fig. 15-20). Ariadne figürünün üzerinde izlenen giysinin eteklerinin bizim eserimizdekiler ile paralellik içinde olduğu görülür. Bu paralellik Parion Bronz Amphorası için düşünülen tarihi destekler niteliktedir.

Derveni'de ele geçen ve MÖ 4. yy sonlarına tarihlenen gümüş aplikli bronz krater (Ninou, 1979, 62, Res. 184.; Richter, 1984, 188, Res. 321.; Rolley, 1984, 172.; Pedley, 2002: 286, Res. 9.1.; Boardman, 2005: 185, Res. 180) üzerinde Dionysos'la ilgili kabartma bir sahnenin yanında 12 hayvan figürü bulunmaktadır. Bahsettiğimiz her iki örnek de, Parion'daki gibi içinde bulunduğu mezara urne olarak konulmuştur (Vanderpool, 1962: 390, Res. Lev. 107. 2.; Ninou, 1979: 62, Res. 184.; Boardman, 2005: 185, Res. 180).

Bronz olmaları ve üzerlerinde işlenen konuların yapım teknikleri açısından da benzerlik gösterirler.

Parion amphorası üzerinde görülen konunun benzeri Napoli'de bulunan stamnosa (Bieber, 1961: 9, Fig. 25 a-b) işlenmiştir. Leneia vazosu olarak isimlendirilen MÖ 420-410 tarihlerine verilen kırmızı figür tekniğinde yapılmış bu vazoda, ellerinde thrysos ve narteks kamışı tutan Menadlar, tymphanon eşliğinde dansederler. Tanrıya ulaşmanın vermiş olduğu hazla kendinden geçen (extasis) Menadların başları geride verilirken, giysilerinin üstlerini nebris örtmektedir.

Newyork Metropolitan Müzesi'nde korunan ve Kallimachos'a atfedilen MÖ. 425-400'lere tarihlenen mermer bir kabartma (Picon-Mertens-Milleker-Lightfoot and Hemingway, 2007, 133, Res. 146) üzerinde dans ederken görülen Menad elinde Dionysos'un kutsal asası olan thrysos tutmaktadır. Üzerinde bulunan giysinin eteklerinin uçuşması ve elinde thrysos bulunmasıyla işlenen konu açısından bizim eserimiz arasında benzerlik kurabiliriz.

Çılgınca danseden kadın figürleri (Menadlar) Kallimachos tarafından sevilerek betimlenen ve MÖ 5. yüzyıl sonlarına doğru sıklıkla kullanılan bir konudur. Roma Conservatori Müzesi'ndeki bir Kallimachos kabartması (Boardman, 2002: 237, Res. 243b) üzerindeki Menad'ın çılgınca dans etmesi, eteklerinin uçuşması ve uçlarının yukarı doğru kıvrılması, vücudunun "S" hareketi bizim örneğimizdeki Menadlar'ı anımsatır. Ancak sözkonusu eserler daha erken tarihlidir.

Kallimachos'un ardından Skopas da Danseden Menad (Fuchs, 1969: 218-219, Res. 235) adlı eserinde benzer bir figüre yer vermiş ve hatta Menad'ı neredeyse kendi etrafında dönüşü ile bir burgu oluşturacak şekilde betimlemiştir. Bu hareketli yapı dikkate alındığında Parion bronz amphorası üzerindeki çılgınca dans eden kadın figürlerinin daha ileri bir hareketlilikle, başlarını öne ve arkaya atarak tamamen kendilerinden geçtikleri ve bir burgu hareketi içerisinde oldukları görülür. Bu ileri işleniş açısından da bizim eserimizin biraz daha geç bir tarihten olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Aynı şekilde, MÖ 350-340'lara tarihlenen Halikarnassos Mousaleumu firizlerinde, kadınların üzerindeki giysilerde görülen uçsan kıvrımlar da tarihleme açısından yol göstericidir (Fuchs, 1969: 451, Res.

520-525). Ancak Mousaleum'daki yarım kalmış hareketlere göre bizim figürlerimizin tam burgulu hareketi biraz daha geçe işaret etmektedir.

Bu şekilde dans eden figürlerin parion örneğine göre biraz daha durgun ve sakin işlendiği ve giysi eteklerinin daha az uçtuğu Vergina'dan fildişi bir aplik (Smith, 1991: Res. 291) ise Parion örneği için düşündüğümüz tarihle hemen hemen aynı zamana, MÖ geç 4. yy'a tarihlenmiştir. Ancak söz konusu örnek biraz daha geç olmalıdır.

Richter'in yaptığı çalışmada (Richter, 1946, Lev. 22-28) Newyork Metropolitan, Berlin Staatliche, Chantilly Conde, Paris Louvre, British ve İstanbul Müzeleri'nde bulunan, MÖ 4. yy'ın 2. yarısına verilen bronz hydriaların kulplarını çeşitli Eros figürlerinin süslediği görülmektedir. Bunlar arasında Eros-Kore, Eros-Psyche grupları olduğu gibi, yalnız Eros figürleri de izlenmektedir. Bu değişik tipler arasında Newyork Metropolitan Müzesi'nde bulunan eserde görülen Eros'a baktığımızda, duruşu ve sağ elinde oinochoe tutmasıyla Parion bronz amphorasıyla paralellik içinde olduğu görülür. Ayrıca yukarıda saydığımız bütün bronz örneklerin dudak kenarlarını yumurta ve ok ucu dizileri, kaidelerini ise Lesbos kymationu süslemektedir (Richter, 1937: 535, Fig. 3.; Robinson, 1942: Fig. 7-8, 20.; Richter, 1946: Fig. 4-7).

Virginia, Güzel Sanatlar Müzesi'nde bulunan hydrianın (Mitten-Doeringer, 1968, 113) da dudak kenarını aynı motif çevrelerken, kaidesini Lesbos kymationu süsler. Smyrna'dan satın alma yoluyla Warren Koleksiyonu'na kazandırılan ve MÖ 4. yy'a verilen bir başka hydrianın (Comstock-Vermeule, 1971: 301, Res. 427) kaidesinde de aynı bezeme görülmektedir. Richter'in yaptığı çalışmada bu örnekleri çoğaltmak mümkündür (Richter, 1946: Fig. 4-7, 20).

Ayrıca Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi'nde de çok sayıda bronz hydria mevcuttur. Yapım teknikleri ve özellikle Eros figürlerinin applike edilmiş olmasıyla bizim örneğimizi anımsatan Atina örnekleri biraz daha erken tarihe verilmektedir (Richter, 1946: Lev. 22-28.; <http://www.metmuseum.org/toah/hd/agbv>).

Sonuç olarak yukarıda ayrıntılı olarak karşılaştırdığımız heykeltıraşlık eserleri ve Erken Hellenistik Dönem'e tarihlenen bronz vazoların karakteristik özelliklerinin bizim eserimizde de görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu nedenle incelediğimiz Parion bronz amphorası, TSM 2 ve

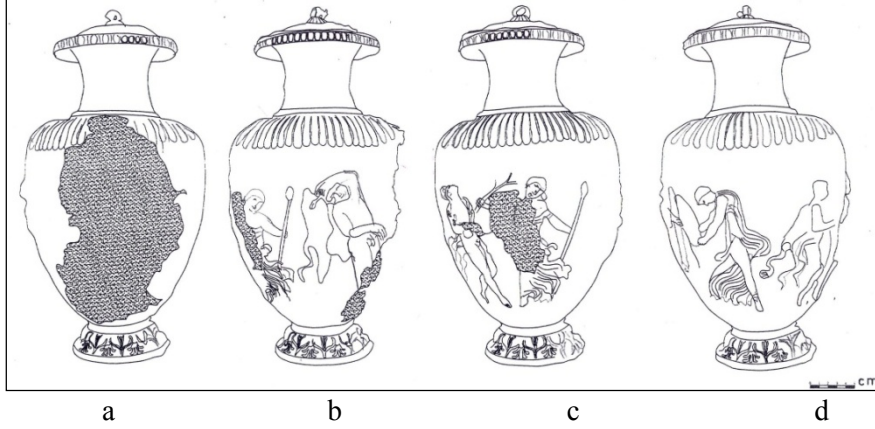
amphoradan çıkan diğer buluntuların da desteklediği gibi, MÖ 4. yüzyılın sonlarına tarihlenebilir.

Kaynakça

- Akşit, İ. (1971). *Turistik Çanakkale Rehberi*
- Avram, A. 2004. "The Propontic Coast of Asia Minor". *An Inventory of Archaic And Classical Poleis*, 974-999.
- Aydın Tavukçu, Z. 2007. "Parion Altınları". *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, 383-399.
- Aydın Tavukçu, Z. (2007) *Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü)
- Başaran, C. - Tavukçu, A. Y. - Keleş, V. - Küçükkefe, E. - Aydın Tavukçu, Z., (2003). "Kuzey Troas Parion Araştırmaları 2002". *XXI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. I, 185-192.
- Başaran, C. - Tavukçu, A. Y. (2000), "Kuzey Troas Parion Yüzeysel Araştırması 1999". *XVIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. II, s. 225-236.
- Başaran, C. – Tavukçu, A. Y. (2006), "Parion Kazısı 2005". *XXVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. I, s. 609-628.
- Başaran, C. -. Koçak, E – Ergürer, H. E. – Kasapoğlu, H. (2011), "Parion Nekropolü'nde Bulunan Bronz Amphoranın Konservasyonu ve Restorasyonu". *XXVII. Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, 55-72.
- Başaran, C. (1998). "Parion 1997 Araştırmaları" *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. I, 349-364.
- Başaran, C. (2001), "Parion'dan İki Gladyatör Steli". *Günışığında Anadolu, Cevdet Bayburtluoğlu için Yazılar*, 19-24.
- Bieber, M. (1961). *The History of The Greek and Roman Theater*.
- Boardman, J. (2005). *Yunan Heykeli: Klasik Dönem*, (Çev. G. Ergin)
- Boardman, J. (2005). *Yunan Sanatı*
- Bonacasa, N. (1976). *Princeton Encyclopedia of Classical Sites*
- Comstock, M. – Vermeule, C. (1971). *Greek Etruscan and Roman Bronzes*
- Erhat, A. (1984). *Mitoloji Sözlüğü*
- Frisch, P. (1983). *Die Inschriften Von Parion*

- Fuchs, W. (1969) *Die Sculptur der Griechen*
- Grimal, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü, Yunan ve Roma*
- Herodotos, (1983). *Herodot Tarihi*, (Çev. M. Ökmen)
- Hill, D. K. 1943. "Ancient Metal Reliefs". *Hesperia*, Vol. XII, No. 2, 97-114.
- Karaosmanoğlu, M. (2005). *Mitoloji ve Ege'nin Tanrıları*
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor*
- Mertens, J. R. "1985. Greek Bronzes: In The Metropolitan Museum of Art", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, New Series, Vol. 43, No. 2, 1-64.
- Mitten, D. G. – Doeringer, S. F. (1968). *Master Bronzes From The Classical World*
- Ninou, K. (1979). *Treasures of Ancient Macedonia*
- Pausanias, *Description of Greece*.
- Pedley, J. G. (2002). *Greek Art and Archaeology*
- Picon, C. A. – Mertens, J. R. – Milleker, E. J. – Lightfoot, C. S. and Hemingway, S. (2007). *Art Of The Classical World In The Metropolitan Museum Of Art, Greece, Cyprus, Etruria, Rome*
- Plinius, *Naturalis Historiae*.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*
- Raven-Hart, R. (1958). "The Casting-Technique of Certain Greek Bronzes". *The Journal of Hellenistic Studies*, Vol. 78, 87-91.
- Richter, G. M. A. (1937). "A Bronze Hydria in the Metropolitan Museum". *American Journal of Archaeology*, Vol. 41, No. 4, 532-538.
- Richter, G. M. A. (1946). "A Fourth-Century Bronze Hydria in Newyork". *American Journal of Archaeology*, Vol. 50, No. 3, s. 361-367.
- Richter, G. M. A. (1941). "A Greek Silver Phiale in the Metropolitan Museum"., *American Journal of Archaeology*, Vol. 45, No. 3, 363-389.
- Richter, G. M. A. (1944). "Five Bronzes Recently Acquired by the Metropolitan Museum", *American Journal of Archaeology*, Vol. 48, No. 1, s. 1-9.
- Richter, G. M. A. (1984). *Yunan Sanatı*
- Roberts, L. (1966). *Monnaies Antiques en Troade*
- Robinson, D. M. (1942). "New Greek Bronze Vases A Commentary on Pindar", **American Journal of Archaeology**, Vol. 46, No. 2, s. 172-197.

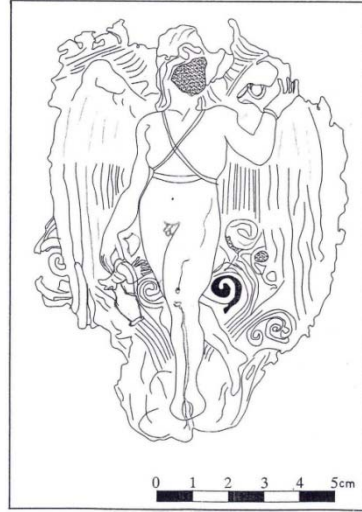
- Rolley, C. (1984). *Die Griechischen Bronzen*
- Sevin, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*
- Smith, R. R. R. (1991). *Hellenistic Sculpture*.
- Strabon, (1987). *Geographica*, (Çev. A. Pekman)
- Tavukçu, A. Y. (2010). "Troas Bölgesi'nde Antik Bir Kent: Parion" *XV. Türk Tarih Kongresi*, 139-154.
- Tekçam, T. (2007). *Arkeoloji Sözlüğü*
- Umar, B. (1983). *Troas*
- Vanderpool, E. (1962). "News Letter from Greece" **American Journal of Archaeology**, Vol. 66, No. 4, 389-391.
- Xenophon, (1985). *Anabasis*, (Çev. T. Gökçöl).

Çizim 1: Amphora'nın 4 Ayrı Yönden Görünüşü (a, b, c ve d)

a

b

Çizim 2: Kulpların Altına Aplike Edilmiş Eroslar (a ve b)

Resim 1: Taş-Sandık Mezarlar

Resim 2: Kremasyon Alanı

Resim 3: Amphora İn-Situ Görüntüsü

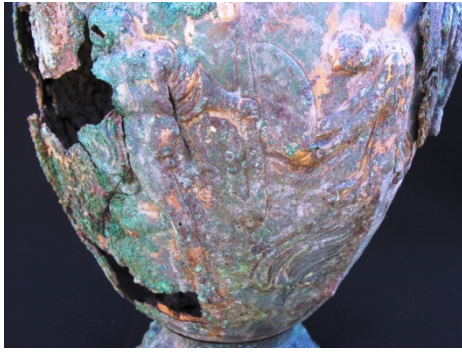
Resim 4: Amphora'nın Çıkarılması

Resim 5: Amphora'nın Ön Yüzü

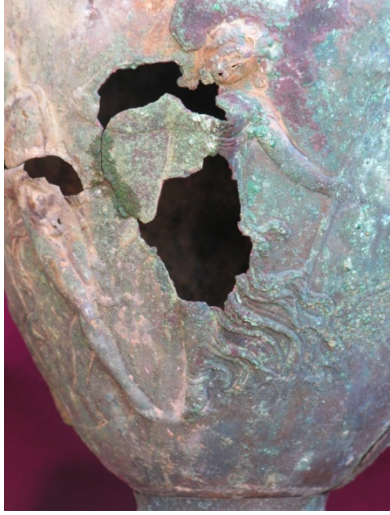
Resim 6: Amphora'nın Arka Yüzü

Resim 7: Ön Yüz Ayrıntısı

Resim 8: Arka Yüz Ayrıntısı

Resim 9: Arka Yüz Ayrıntısı

Resim 10: Arka Yüz Ayrıntısı

Resim 11: Ön Yüz Ayrıntısı

Resim 12: Amphora'nın Kaidesi

Resim 13: Kapağın Üstten Görünüşü

Resim 14: İç ve Dış Kapak

Resim 14: Çelenk Taşıyan Eros

Resim 15: Oinochoe Taşıyan Eros

Resim 16: Amphora'nın Restorasyon Sonrası Görüntüsü (Başaran - Koçak - Ergürer - Kasapoğlu, 2011, Resim 15)